

KGAÖ KALDIRACI VE OLAYLARINA DAİR DİKKATLER

Murad Muradov

Kazakistan'daki olaylar 2022'nin ilk günlerinin ana siyasi şokuydu. Orta Asya'da ve BDT (Bağımsız Devletler Teşkilatı) üyeleri arasında istikrarın ve sosyo-ekonomik kalkınmanın kalesi olarak kabul edilen bir ülkede, Ocak ayındaki huzursuzluğun doğası, nedenleri, sonuçları ve olaylardan kârlı ayrılanlar hakkında bazı kilit sorulara net yanıtların bulunmaması, meydana gelen olayların hızı, bölge ülkelerinin karşı karşıya olduğu risklerde keskin bir niteliksel ve niceliksel artışın göstergesi.

Aynı zamanda, sorun, her biri kendi zorluklarını ortaya çıkaran iki kısma bölünmüş gibi görünüyordu: protestoların şiddet ve yağma eşliğinde olağanüstü bir hızla büyümesi ve Cumhurbaşkanı Tokayev'in davetiyle Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) "barış güçlerinin" ülkeye yıldırım hızıyla girişi.

Azerbaycan ve bir bütün olarak Güney Kafkasya ülkeleri etno-kültürel yakınlıkları, ortak Sovyet tarihine dayanan çeşitli kurumsal özelliklerin varlığı, ortak örgütlere üyelik, birkaç ortak makro projenin uygulanması ve belki de daha önemlisi, "öngörülemeyen" büyük komşu faktörü nedeniyle Kazakistan'daki durumu özel bir endişeyle karşıladı.

KGAÖ üyesi olan Ermenistan'ın askeri personelini 70-100 kişilik sembolik bir sayıda da olsa birliğin parçası olarak göndermesi, bu olayların Güney Kafkasya ile ne kadar doğrudan ilişkili olduğu konusunda farkındalığı artırdı. Geleneksel olarak otoritelerin meşruiyet ilkesini destekleyen ve sözde "renkli devrimler"e oldukça olumsuz yaklaşan Bakü'nün Kazakistan olaylarına karşı tepkisinin şaşırıcı bir şekilde ölçülü olması ve aslında Türkiye ve Avrupa'nın açıklamalarını bü-

yük ölçüde takip etmesi tesadüf değildir. Kazakistan’da istikrara, hukuka ve düzene, Kazak halkı ve devletine desteğini ifade eden Azerbaycan, diğer bazı eski Sovyet ülkeleri veya Çin’in aksine, tepki vermek için aceleci davranmadı.

Bakü’nün aktif bir parçası olduğu projeler veya olmayı planladığı hemen hemen tüm makro-bölgesel projeler bir şekilde Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkelerini bir araya getiriyor. Bunlar, Çin’in büyük lojistik rotası olan “Tek Kuşak, Tek Yol” projesi veya eski Türk Konseyi’ne dayalı olarak yeni oluşturulan Türk Devletleri Teşkilatı gibi çok farklı ve birçok yönden zıt ortaklıkları içeren projelerdir. Kasım 2021’de yapılan zirvede alınan ve Türkiye, Azerbaycan ve 4 Türki Orta Asya ülkesinin çok taraflı entegrasyon süreçlerini başlatmak için tasarlanan bu karar birçok uzmanı Ankara’nın himayesi altında olacak modern bir Turan gibi düşünülmüş uzun vadeli bir strateji hakkında konuşmaya teşvik ettiğini hatırlamak yerinde olacaktır. Yeni oluşuma birleşik silahlı güçler de dahil edilmesi ihtimali Batı’ya karşı Putin’in Erdoğan ile dostluğunu övmekten çekinmeyen Kremlin propagandacıları için kabus ve yeni bir şizofreni vaka oluşturuyor.

Aynı TÜRKSOY zirvesinde kabul edilen “Türk Dünyası Vizyonu - 2040” belgesi, bilim ve teknolojinin ortak gelişimi gibi en belirgin şeylere vurgu yapmamakla birlikte, yoğun bir entegrasyon öngörüyor. Elbette, bu ölçekteki projeler, ne kadar rasyonel ve “teknik” hedefler ilan ederlerse etsinler, içerisinde yer alan kesimlerin siyasi görüşlerini ve ideolojilerini etkileme hırsı taşımaktadır - ve bu, esas olarak Sovyet mirasının ve “istikrarın” korunmasına bağlı kalıp geleceğe dair herhangi bir vizyon sunmayan Rusya’nın “yumuşak güç” unsurlarıyla gözle görülür bir karşılıklı yaratmaktadır.

Bu bağlamda, Orta Asya ve bu bölgenin en gelişmiş bağlantısı olarak Kazakistan, Bakü için hayati öneme sahiptir ve Çin’den Rusya’nın Avrupa kısmına ve Batı Avrupa’ya giden kara yollarını kontrol eden Kazakistan, onun kilit parçasıdır. Aynı şekilde Hazar Denizi’nin batı kıyısında Rusya ile İran arasında sıkışmış olan Azerbaycan da bu ülkeler için Batı’ya açılan vazgeçilmez bir penceredir.

Orta Asya ülkelerinin gelişme potansiyelinin, Dünya Okyanusu’ndan uzak olmaları ve sınırlı iletişim mevcudiyeti nedeniyle ciddi bir şekilde engellendiğine dikkat edilmelidir. Bu nedenle Güney Kafkasya ile işleyen koridorların varlığı çok önemlidir. Öte yandan, Bakü’nün Batı-Doğu ulaşım koridoru veya Orta Asya cumhuriyetleri için ekonomik bağların büyümesinde gerçekten bir katalizör rolü oynayabilecek Alat Limanı Serbest Ekonomik Bölgesi gibi iddialı bölgesel projelerinde Orta Asya ülkelerini en umut verici potansiyel ortakları yapan da bölgenin bu elverişli konumudur. Son olarak, bölgedeki en kapalı ülke olan Türkmene-

nistan'ın, son dönemde Türk ülkeleriyle bölgesel entegrasyona ve petrol ve gazın çıkarılması ve taşınması için Azerbaycan ile ortak projeler geliştirmeye yönelik ilk adımları atmaya başladığını hatırlayalım. Kazakistan'da herhangi bir ciddi istikrarsızlık ve dış aktörlerin müdahalesi kaçınılmaz olarak Aşkabat üzerinde çok belirgin bir etki yaratacaktır.

Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkelerini birbirleri için çok önemli kılan bir faktör daha var. Bildiğiniz gibi, Sovyetler Birliği'nden bağımsızlık kazandıktan sonra hemen hemen tüm post-Sovyet cumhuriyetleri, egemenliklerini önemli ölçüde engelleyen ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldılar. Eğer Güney Kafkasya'nın Aşıl topuğu, kendi aralarında (Azerbaycan ve Ermenistan) veya Rus destekli ayrılıkçılar (Gürcistan) ile toprak çatışmalarıysa, Orta Asya cumhuriyetleri için bu, oldukça yetersiz biçimde gelişmiş bir ulusal söylemdir ve dolayısıyla da bu Moskova'nın efendi ve vasal karakteristiğine dayanan potansiyel imparatorluk etkisini restore etme iddialarına karşı artan zafiyet oluşturmaktadır.

Son yıllarda Başkan Putin'in kendisi de dahil olmak üzere, Kremlin'den Kazakistan'ın bağımsız devletine yönelik örtülü saldırıların yüksek sesle dile getiriliyor olması tesadüf değil. Bu nedenle, bu bölgelerden birinde bağımsızlığın başarılı bir şekilde geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, tanım gereği, diğerlerinin de başarı şansını artırmalıdır. Güney Kafkasya'da çoğunluğu Müslüman ve Türk'lerden oluşan tek ülke olarak Azerbaycan burada özellikle önemli bir rol oynuyor: Türkiye ile Türk dünyasının doğu kanadı arasında bir tür coğrafi ve zihinsel köprü. Dolayısıyla Bakü için Kazakistan ve diğer Orta Asya ülkelerinin bağımsızlığı, entegrasyon potansiyeli ve yumuşak gücünü gerçekleştirmesi için emsalsiz bir koşuldur.

Tabii ki Kafkas başkentleri rüzgarın nereden estiğini mükemmel bir şekilde anlıyor - "SSCB 2.0" ve eski Sovyet topraklarının «özel Rus çıkarları» bölgesi olarak restorasyonu hakkında açık konuşmaları fark etmemek imkansız.

KGAÖ üyesi ve uzun süredir topraklarında Rus ordusunun varlığına bağımlı olan Erivan, bu etkiyi muhtemelen "dengelemek" istiyorsa, o zaman Bakü ve Tiflis için son 30 yılda yürüttükleri stratejik rotadan başka kabul edilebilir bir seçenek kalmıyor.

Putin'in jeopolitik mantığı, "zayıf" hareket etme girişimleriyle belirlenir: düşmanın direniş göstermeden karşıladığı her adım (ve eylemsizliğe askeri retorik eşlik ediyorsa daha da fazla), Kremlin'i kendi haklılığı ve sonuna kadar gitmeye hazırlığı açısından güçlendirir. Hayali tacındaki her bir "taş", Putin'in daha da cesur adımlar atma konusundaki güvenini ve kararlılığını artıracaktır.

Ukrayna çevresindeki mevcut durum, Rusya'nın tehditleri karşısında Kiev'e çelik kadar sağlam güvenlik garantileri sağ-

lamaya yönelik fikir birliği ve hazırlığın Batı başkentlerinde bulunmadığını kanıtlıyor; buysa Kremlin'e günden güne çıtayı ve taleplerinin kabuledilemezliğini arttırmaya olanak sağlıyor. Bu nedenlerle Kazakistan'a olaylarına KGAÖ askeri birliğinin müdahil olması Bakü'de çok ciddi endişelere sebep oldu. Rusya Federasyonu bir şekilde varlığını genişletmek ve bu bahaneyi Kazakistan'ın emekleyen "yeniden Sovyetleşmesi" için kullanmak isterse, buna karşı ciddi bir uluslararası direnişin beklenmemesi gerektiği açıktı.

Tabii ki, Erivan'ın Kremlin operasyonuna katılması Bakü için çok tatsız bir gelişme oldu. Moskova'nın Karabađ ihtilafının tarafları arasında sürdürülebilir bir barışın sağlanmasını aktif olarak engellediği ve Ermenistan üzerindeki muazzam etkisini bu amaçlar için kullandığı konusunda çok makul bir görüş mevcut. Kelbecer yönünde birliklerin konuşlandırıldığı haberinden sadece birkaç gün sonra, Kasım ortasından meydana gelen ve ardındansa Ermenistan tarafının Azerbaycan'ın ana koşullarını kabul etmek zorunda kaldığı çatışmadan bu yana ilk kez insan zayıatlı silahlı bir olayın vuku bulması ilginçtir.

Böylece, KGAÖ'nün etkinleşmesi ve Moskova'nın Paşinyan'dan önceki Ermeni hükümetlerine verdiği tam güvencenin yeniden tesis edilmesi, Ermeni devlet müessesesi ve kamuoyunun zihninde Azerbaycan ve Türkiye ile barış ihtiyacını kabul etmeye yönelik zaten çok ihtiyatlı olan ilerlemelerin kaybolmasına yol açabilir ve Bakü'ye karşı Rus desteğine tekrar güvenebilecek rövanşistler ve radikal milliyetçilerin eline ciddi kozlar verebilir.